

OÑTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 1 беті

**«Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ жанындағы
медицина колледжі**

ДӘРІС КЕШЕНІ

Пән: «Мейіргер ісіндегі психология негіздері және коммуникативті дағдылар»

Мамандығы: 09120100 «Емдеу ісі»

Біліктілігі: 4S09120101 «Фельдшер»

Курс: 2

Семестр: 4

Қорытынды бақылау түрі: емтихан

Жалпы еңбек сыйымдылығы сағат/кредиттер КЗ: 72/3

Аудиториялық сабақ: 20

Симуляция: 52

Шымкент, 2023 ж.

OÑTÜSTİK QAZAQSTAN MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казakhstanская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 2 беті

Дәріс кешені «Мейіргер ісіндегі психология негіздері және коммуникативті дағдылар» пәнінің жұмыс бағдарламасы (силлабусы) негізінде құрастырылды.

Оқытушы: Б.А. Керімова

Мамандығы: 09120100 «Емдеу ісі»

Біліктілігі: 4S09120101 «Фельдшер»

Дәріс кешені «Мейіргер ісі-2» кафедра мәжілісінде бекітілді.

Хаттама № 1 " 1 " 09 2023 ж.

Кафедра меңгерушісі: Г.Н. Айбекова

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 3 беті

Дәріс №1

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Кіріспе. Медициналық психология негіздері.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Психология-бұл психиканы оның дамуында және әртүрлі іс-шараларда көрінуінде зерттейтін ғылым.

Психология пәні-психика тіршілік иелерінің объективті әлеммен қарым-қатынасының ең жоғары формасы ретінде, олардың импульстарын жүзеге асыру және ол туралы ақпарат негізінде әрекет ету қабілетінде көрінеді.

Психологияның пәні-адам іс-әрекеттің субъектісі, өзін-өзі реттеудің жүйелік қасиеттері; адам психикасының қалыптасуы мен жұмыс істеу заңдылықтары; оның әлемді бейнелеу, оны тану және онымен өзара әрекеттесуін реттеу қабілеті.

Психологияның объектісі-бұл адам өмірінің және жануарлардың мінез-құлқының ерекше формасы ретіндегі психиканың заңдылықтары. Өмірдің бұл формасы оның жан-жақтылығына байланысты психологиялық ғылымның әртүрлі салалары зерттейтін әр түрлі аспектілерде зерттелуі мүмкін.

Өз нысаны ретінде:

- адам психикасындағы нормалар мен патология;
- нақты қызмет түрлері, адам мен жануарлар психикасының дамуы;
- адамның табиғат пен қоғамға қатынасы және т. б.

Психологияның міндеттері:

- психикалық құбылыстарды сапалы зерттеу;
- психикалық құбылыстардың қалыптасуы мен дамуын талдау;
- психиканың физиологиялық механизмдерін зерттеу;
- адамдардың өмірі мен іс-әрекетінің практикасына психологиялық білімді жоспарлы енгізуге жәрдемдесу.

Әр ғылымның өзіндік кешені, категориялары, өзіндік категориялық аппараты бар. Ол негізгі ұғымдардың келесі төрт блогын қамтиды:

- Психикалық процестер-бұл тұжырымдама Қазіргі психология психикалық құбылыстарды бастапқыда дайын түрде берілген нәрсе емес, қалыптасатын, дамитын, бейнелер, сезімдер, ойлар және т. б. түрінде белгілі бір нәтижелерді тудыратын динамикалық процесс ретінде қарастыратынын білдіреді.;
- Психикалық күйлер-сергектік немесе депрессия, өнімділік немесе шаршау, тыныштық немесе ашуланшақтық және т. б.;
- Тұлғаның психикалық қасиеттері - оның белгілі бір өмірлік мақсаттарға, темпераментке, мінезге, қабілеттерге жалпы бағыты. адамның өмірінің ұзақ кезеңіне тән, мысалы, еңбекқорлық, коммуникативтілік және т. б.

Психология әдістері

Ғылымдағы міндеттер кешенін шешу үшін құралдардың, бағыттардың, жолдардың, әдістердің дамыған жүйесі бар.

Әдіс-ғылыми білімнің жолы. Ғылым пәні танылатын әдіс.

Әдістеме-бұл нұсқа, әдісті нақты жағдайларда жеке жүзеге асыру: ұйымдастырушылық, әлеуметтік, тарихи.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 4 беті

Кез-келген ғылымның әдістері мен тәсілдердің жиынтығы немесе жүйесі кездейсоқ, ерікті емес. Олар тарихи түрде қалыптасады, өзгертіледі, дамиды, белгілі бір заңдылықтарға, әдіснамалық ережелерге бағынады.

Әдістеме тек әдістер, оларды таңдау немесе пайдалану ережелері туралы ілім ғана емес. Бұл ғылыми зерттеудің философиясының, идеологиясының, стратегиясы мен тактикасының өзін жүйелі сипаттау. Әдістеме нені, қалай және не үшін зерттейтінімізді, алынған нәтижелерді қалай түсіндіретінімізді, оларды іс жүзінде қалай жүзеге асыратынымызды анықтайды.

Психологиялық зерттеу әдістері келесі талаптарға сай болуы керек:

Объективтілік дегеніміз-психикалық құбылыстарды зерттеуде қолданылатын әдістер адам психикасының объективті табиғатын ескеруі керек.

Валидтілік - бұл көрсеткіш таңдалған әдістеменің негіздемесі бар және оны нақты жағдайларда қолдануға болатындығын көрсетеді.

Сенімділік-қолданылатын психологиялық зерттеу әдістері бірнеше рет қайталанса да бірдей нәтиже беретінін білдіреді.

Психология, кез-келген ғылым сияқты, әртүрлі әдістердің бүкіл жүйесін қолданады. Отандық психологияда келесі төрт әдіс тобы ерекшеленеді:

1. Ұйымдастырушылық әдістерге мыналар жатады:

а) салыстырмалы-генетикалық әдіс (психологиялық көрсеткіштер бойынша әртүрлі түр топтарын салыстыру)

- көлденең қима әдісі (субъектілердің тамаша топтарында таңдалған бірдей психологиялық көрсеткіштерді салыстыру);
- бойлық әдіс-бойлық кесу әдісі (бір адамды ұзақ уақыт бойы бірнеше рет тексеру);
- кешенді әдіс (зерттеуге әртүрлі ғылымдардың өкілдері қатысады, әдетте бір объект әртүрлі тәсілдермен зерттеледі). Мұндай зерттеулер әртүрлі типтегі құбылыстар арасындағы байланыстар мен тәуелділіктерді орнатуға мүмкіндік береді, мысалы, тұлғаның физиологиялық, психологиялық және әлеуметтік дамуы.

2. Эмпирикалық әдістер. Олар мыналарды қамтиды:

- бақылау және өзін-өзі бақылау;
- эксперименттік әдістер (зертханалық, табиғи, қалыптастырушы);
- психодиагностикалық әдістер (тесттер, сауалнамалар, сауалнамалар, социометрия, сұхбат, әңгіме);
- қызмет өнімдерін талдау;
- өмірбаяндық әдістер.

3. Түзету әдістері:

- автотренинг;
- топтық тренинг;
- психотерапиялық әсер ету әдістері;
- оқыту.

4. Деректерді өңдеу әдістері, соның ішінде:

- сандық әдіс (статистикалық);
- сапалық әдіс (материалды топ бойынша саралау, талдау).

Эксперименттік әдіс.

Ғылым тарихы білім алуда эксперименттік әдістің жетекші рөлін дәлелдеді. Психологияның философиядан тәуелсіз білім саласына бөлінгенін еске түсіру жеткілікті, тек XIX ғасырдың ортасында, психологияда жүйелі эксперимент басталған кезде (в. Фехнер, Э. Вебер, в. Вундт және т. б.).

Эксперименттік зерттеу әдісінің ерекшеліктері:

1. Зерттеушінің өзін-өзі зерттейтін құбылысты тудырады және оған белсенді әсер етеді.
2. Экспериментатор құбылыс болатын жағдайларды өзгерте алады.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 5 беті

3. Экспериментте нәтижелерді бірнеше рет көбейту мүмкіндігі бар.
4. Эксперимент математикалық тұжырым жасауға мүмкіндік беретін сандық заңдылықтарды анықтауға мүмкіндік береді.

Психологиялық тесттер.

Бастапқы нақты мағынадағы тест әдісі (интеллект коэффициентін анықтау) бірқатар елеулі қарсылықтарды тудырды. Бастапқы нұсқада тестілерді қолдана отырып, олар тест субъектілерінің шешім қабылдау немесе шешпеу фактісі негізінде жеке тұлға туралы қорытынды жасауға тырысты. Әртүрлі даму жолдарынан өткен адамдарға бірдей стандартты сынақтар ұсынылып, олардың шешімдеріне сүйене отырып, олардың дарындылығы туралы қорытынды жасағанда, олар нәтижелердің даму жағдайларына тәуелділігін ескермей қателеседі. Егер экспериментатор дамудың бір кезеңінде сынақ арқылы белгіленген деңгей, берілген тақырыпты әрі қарай сипаттайды деп болжаса, бұл қате одан әрі күшейе түсті.

Сауалнама, сұхбат, анкетирование әдістері. Психодиагностиканың ең көп таралған құралдарының қатарына сауалнамалардың барлық түрлері жатады, яғни сұхбаттасушылардың сөздерінен ақпарат алу. Психологиялық зерттеулерде сауалнамаларды қолдану аясы өте кең:

- Сауалнама зерттеудің бастапқы кезеңдерінде бастапқы ақпаратты жинаудың негізгі құралы ретінде әрекет етеді;
- Сұхбат деректері арқылы жұмыс гипотезалары ұсынылады;
- Сауалнама басқа әдістермен алынған деректерді нақтылауға және бақылауға қызмет етеді.

Психологиялық зерттеулерде қолданылатын сауалнама әдістерінің барлық алуан түрлілігін екі негізгі түрге бөлуге болады:

1. "Бетпе-бет" сауалнамасы-зерттеуші белгілі бір жоспар бойынша жүргізетін сұхбат;
2. Сырттай сауалнама-өзін-өзі толтыруға арналған сауалнамалар.

Сұхбаттың екі түрі бар: стандартталған және стандартталмаған. Стандартталған сұхбатта сұрақтардың тұжырымдары мен олардың реттілігі алдын-ала анықталған, олар барлық сұралғандар үшін бірдей. Зерттеушіге кез келген сұрақтарды өзгертуге немесе жаңаларын енгізуге рұқсат етілмейді. Стандартталмаған сұхбат әдісі, керісінше, толық икемділікпен сипатталады және кең ауқымда өзгереді. Сұхбаттың жалпы жоспарын ғана басшылыққа алатын зерттеуші нақты жағдайға сәйкес мәселелерді тұжырымдауға және жоспар тармақтарының ретін өзгертуге құқылы.

Сауалнаманың (сырттай сауалнама) да өзіндік ерекшелігі бар. Адамдардың пікірталас немесе интимдік мәселелерге қатынасын анықтау немесе салыстырмалы түрде қысқа мерзімде көптеген адамдармен сұхбаттасу қажет болған жағдайда сырттай сауалнамаға жүтінген жөн. Сауалнаманың басты артықшылығы-көптеген адамдарды жаппай қамту мүмкіндігі. Сауалнама сұхбатқа қарағанда анонимділікке кепілдік береді, сонда сұхбат алушылар шынайы жауаптар бере алады.

Әңгімелесу. Әңгімелесу әдісі зерттеудегі көмекші құрал болып табылады және басқа объективті әдістермен біріктірілуі керек. Әңгіме әрқашан жоспар бойынша ұйымдастырылуы керек. Әңгімеде қойылған сұрақтар психикалық процестердің бірегейлігін анықтауға бағытталған тапсырмалар сияқты болуы мүмкін. Бірақ сонымен бірге мұндай тапсырмалар мүмкіндігінше табиғи болуы керек.

Қызмет өнімдерін зерттеу. Бұл әдіс тарихи психологияда адам психологиясын зерттеу үшін кеңінен қолданылады, өткен тарихи кезеңдерде, тікелей бақылау немесе эксперимент үшін қол жетімді емес. Бұл әдістің мақсаты-адамның әлеуметтік-тарихи даму заңдылықтарына сүйене отырып, оның психологиялық даму заңдылықтарын түсінуге мүмкіндік беру.

Бұл әдіс балалар психологиясында да кеңінен қолданылады-баланы психологиялық тұрғыдан зерттеу үшін балалар шығармашылығының өнімдері зерттеледі.

Өмірбаяндық әдіс. Қызмет өнімдерін зерттеу әдісінің бір түрі-өмірбаяндық әдіс. Мұндағы материал-хаттар, күнделіктер, өмірбаяндар, қолжазбалар және т.б. көптеген жағдайларда бұл әдіс

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 6 беті

бір емес, бір-бірін толықтыратын басқа әдістермен бірге қолданылады. Бұл жағдайда қолданылатын әдістердің әрқайсысы психикалық қызметтің жаңа жақтарын ашады.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Психология туралы ғылым.
2. Психологияны зерттеу әдістері.

№2 Дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Патологиядағы және нормадығы танымдық процестер.

4. 2. Мақсаты:

Медициналық психология ғылымы салаларында адамның ағзалық, тән және психикалық жағдайын қалыпты және патологиялық деп екіге бөледі. Қалыпты жағдайдың көрсеткіштері: дене қызуының, қан қысымының, көңіл- күйінің, шашының, тырнағының, тері қабаттарының жағымды бірқалыпты мөлшер деңгейіне сай келуі. Аталған көрсеткіштерден ауытқушылықтар адам организміндегі өзгерістерді көрсетеді. Эндогенді және экзогенді себептердің ықпалынан адамның денсаулығында және психикасында әртүрлі өзгерістер туындайды. Психикалық жағдайлардағы өзгерістер жаскезедік дағдарыс кезеңдерінде ерекше айқындалады. Әсіресе жасөспірімдік өтпелі кезеңдерде психиканың патологиясы және патологиялық жағдайлардың бірнеше формалары байқалады. Психолог ғалымдар жеткіншек кезеңдегі психопатияның бірнеше формаларын анықтаған.

Ал патологиялық жағдайдың көрсеткіштеріне қалыпты жағдайдың қарама- қайшы көріністері жатады. Патология гректің «патос»- уайым, қайғы, ауру, бақытсыздық жайлы ілім. Психология ғылымында патологиялық жағдайдың көріністеріне психикалық ауытқу, бұзылу, тежелу, күйзелу, тоқырау жатады. Адам психикасына әсер ететін факторлар әртүрлі және нәтижелері бір-біріне ұқсамауы да мүмкін. Әсіресе психикалық дамудың дағдарыс кезіндегі, балалық шақтағы әсерлер дизонтогенездік және дисгармониялық жағдайларға ұшырататын дамуды патологиясын тудырады. Тұлғаның қалыптасуы туғаннан бастап, өмір бойы созылатын ұзақ және күрделі процесс. Даму жолында көптеген қарама- қайшылықтар адамның рухани жан дүниесінде өзгерістер (дисгармония- үйлесімділіктің бұзылуы) тудыратын құбылыстар кездеседі. Тұлғалық деңгей психикалық жағынан тұрақты болғанымен, дисгармониялық жағдайлар кедергі келтіреді. Организмнің барлық жүйелері сияқты адамның психикалық жүйесі де тұрақты күйде болуы керек.

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Ойлау дегеніміз сыртқы дүние заттары мен құбылыстарының байланыс-қатынастарының миымызда жалпылай және жанама түрде сөз арқылы бейнеленуі.

Адамның ойы әрқашанда сөз арқылы білдіріледі. Ой толық сөз күйінде білдірілгенде ғана айқындалып, дәйектелініп, дәлелдене түседі. Ойдың сөз арқылы бейнеленуі арқасында адам өзінен бұрынғы ұрпақтар жинаған тәжірибе мен білімді сақтап қала алды, ойды өмірді онан әрі жақсарту мақсаттарына пайдаланды.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 7 беті

Бала тілі шықпай тұрған кезде де ойлай алады. Нәресте айналасындағы дүниені бірінші сигнал жүйесінің қызметі арқылы танып біледі. Баланың тілі шығып, сөз арқылы үлкендермен қарым-қатынасқа түскенде ғана оның ойлау шеңбері кеңейетін болады.

Сөйлеу арқылы іс-әрекет пен қарым-қатынас жасау тілді құрал етіп пайдалану нәтижесінде жүзеге асады. Адамдардың тіл арқылы сөйлесуі, тілді құрал етіп пайдалану әрекеті – күрделі психологиялық процесс. Психология ғылымы тіл білімінен ерекшеленіп, оның түрлі жағдайда қолданылуы мен атқаратын қызметін, адамның мінез-құлық бағытын белгілейді. **4. 4.**

Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Сезім түрлері.
2. Қабылдау туралы түсінік.
3. Қиялдың адам үшін құндылығы.

№3 Дәріс

4.1. Дәрістің тақырыбы: Патология және нормадығы эмоциялар.

4.2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық құзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4.3. Дәріс тезистері:

Біздің қоршаған әлем және өз денеміз туралы біліміміздің негізгі көзі-сезім. Олар сыртқы әлем құбылыстары мен дененің күйі туралы ақпарат миға жететін, адамға қоршаған ортада және оның денесінде шарлауға мүмкіндік беретін негізгі арналарды құрайды. Біздің дәуірімізге дейінгі V ғасырда Гераклит пен Протагор сезімдерді адам танымының қайнар көзі ретінде қарастырды.

Сезімдер-бұл заттардың жеке қасиеттерінің, сыртқы және ішкі әлем құбылыстарының адамның санасында, олардың сезім мүшелеріне тікелей әсер етуінің көрінісі. Нәтижесінде миға және атқарушы органға жүйке импульсі пайда болады.

Біздің сезім мүшелерімізге әсер ететін заттар мен шындық құбылыстары тітіркендіргіштер деп аталады, ал тітіркендіргіштердің сезім мүшелеріне әсері тітіркену деп аталады. Тітіркену, өз кезегінде, жүйке тінінде қозуды тудырады. Сезім жүйке жүйесінің бір немесе басқа тітіркендіргішке реакциясы ретінде пайда болады және кез-келген психикалық құбылыс сияқты рефлекторлық сипатқа ие. Сонымен қатар, егер бұл ынталандыру денеге қауіп төндірсе, онда қорғаныс реакциясы мидың қатысуынсыз өтеді (ауырсыну сезімі кезінде қолды тарту, оны жоғалту кезінде қалпына келтіру).

Сезімнің көзі-заттардың физикалық қасиеттері (қаттылық, күй, температура, жарықтық, пішін және т.б.), заттардың химиялық қасиеттері (құрамы, концентрациясы және т. б.) және дененің ішкі ортасының күйі (ауырсыну, аштық, қанықтылық және т. б.).

Сезімдердің физиологиялық механизмі-бұл арнайы жүйке анализаторларының қызметі, олардың әрқайсысы үш бөліктен тұрады:

- 1) сыртқы әлемнен немесе адам ағзасының әртүрлі мүшелерінен тітіркенуді қабылдайтын, тітіркенудің сыртқы энергиясын жүйке процесіне айналдыратын перифериялық бөлімнің, жүйке ұшының сенсорлық жасушасының рецепторы;
- 2) жүйке орталықтарына (анализатордың орталық бөлімі) қозуды өткізетін жүйке жолы деп аталатын афферентті немесе сезімтал нервтер;
- 3) жүйке орталығы (ми қыртысының тиісті бөлігі, анализатордың кортикальды бөлігі), рецептордан келетін қайта өңдеу қозулары. Сезімнің пайда болуы үшін бүкіл анализатордың

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 8 беті

жұмысы қажет. Адамда (оның ішінде әскери қызметкерде) әлемді тану оның барлық түрлілігінде анализаторлардың (сезім мүшелерінің) жеткілікті санының арқасында қол жеткізіледі.

Шағылысатын объективті шындықтың қасиеттері мен қасиеттеріне байланысты визуалды, дәмдік, тактильді, иіс сезу, мотор, температура, органикалық, ауырсыну, дененің кеңістіктегі орналасу сезімі, қозғалыстарды үйлестіру, діріл және т. б. қазіргі заманғы мәліметтер бойынша адам миы генотиптік шартталған және өмір бойы жұмыс істейтін ең күрделі өзін-өзі оқытатын есептеу және сонымен бірге аналогтық машина болып табылады алынған ақпараттың әсерінен үздіксіз жетілдірілетін сатып алынған бағдарламалар. Бұл ақпаратты өңдеу арқылы адамның миы шешім қабылдайды, командалар береді және олардың орындалуын бақылайды. Адам үшін барлық сезімдер маңызды, бірақ танымдық іс-әрекет процесінде олардың мәні тең емес. Көрнекі анализатор арқылы ақпарат есту арқылы 100 есе көп түсетіні анықталды; барлық жұмыс операцияларының 80% - ы визуалды бақылаумен жүзеге асырылады, көру арқылы адам ақпараттың 85% алады.

Қабылдау-бұл қазіргі уақытта әсер ететін заттардың сезімдері мен құбылыстарының олардың әртүрлі қасиеттері мен бөліктерінің жиынтығында визуалды-бейнелі көрінісі. Қабылдау тек сезімнің қосындысы емес. Ол әсер ететін белгілердің бүкіл кешенінен (түсі, пішіні, тактильді қасиеттері, дәмі, салмағы және т.б.) негізгі жетекшілерді бір мезгілде маңызды емес нәрселерден алшақтатуды талап етеді.

Қабылдауда перцептивті әрекеттің төрт операциясы бар: анықтау, кемсіту, сәйкестендіру, тану (және анықтаудың негізі сезімдер болып табылады). Қабылдау, сезім сияқты, рефлекторлық процесс. Қабылдаудың физиологиялық негізі-анализаторлар жүйесінің кешенді қызметі. Сезімдермен салыстырғанда қабылдау мидың аналитикалық және синтетикалық белсенділігінің ең жоғары түрі болып табылады.

Қабылдау бірқатар қасиеттерге ие.

Пәндік. Қабылдаудың нәтижесі-сезімді тудыратын қасиеттері бар белгілі бір іс-әрекеттің бейнесі. Персоналдың объективті шындықты қабылдауы-бұл адамның қабылданатын адаммен өзара әрекеттесуін білдіретін белсенді процесс.

Қабылдау мағыналы. Затты саналы түрде қабылдау дегеніміз-оны ойша терминмен белгілеу, белгілі бір топқа, заттар класына жатқызу, оны сөзге жалпылау. Бейтаныс затты көргенде де, адам ондағы танысына ұқсастық орнатуға тырысады.

Іріктеушілік. Айналадағы заттар мен құбылыстардың алуан түрлілігінің ішінен ол әрдайым қабылдау үшін ең маңыздыларын саналы түрде таңдауы керек.

Тұтастық. Заттың жеке қасиеттерін көрсететін сезімнен айырмашылығы, қабылдау тұтас бейнені береді. Ол әртүрлі сезімдер түрінде алынған тақырыптың жеке қасиеттері мен қасиеттері туралы білімді жалпылау негізінде қалыптасады. Сезімнің компоненттері бір-бірімен тығыз байланысты болғандықтан, объектінің жеке қасиеттері немесе бөліктері болмаған кезде де объектінің біртұтас күрделі бейнесі пайда болады. Адам, тұтастай алғанда, қабылданған объектінің психикалық бейнесін аяқтайды.

Құрылымы. Тақырыпты қабылдай отырып, біз әрқашан оның құрылымын, біраз уақыттан бері қалыптасып келе жатқан құрамдас бөліктерін ойша көреміз. Әуенді бір рет естіген адам мотивті, ритақты ойнай алады.

Тұрақтылық. Нысандарды қабылдаудың өзгеретін физикалық жағдайларына қарамастан, пішіні, түсі, мөлшері, басқа да бірқатар параметрлері бойынша салыстырмалы түрде тұрақты қабылдау қабілеті ретінде анықталады.

Сенсорлық білімнің үшінші формасы – бейнелеу. Бейнелеудегі ең бастысы - шағылысқан объектімен тікелей байланыстың болмауы. Олардың қазіргі жағдайдан қашықтығы, жалпылауы, суреттің орташалығы айқын көрінеді. Қабылдаумен салыстырғанда, бейнелеуде қайталанбас және ерекшелік тегістеледі. Жұмысқа есте сақтау (қазіргі уақытта адамға әсер етпейтін заттардың кескіндерін жаңғырту) және қиял кіреді. Ал елестету қазірдің өзінде қоршаған әлемде жоқ, тікелей сезілмейтін, көрінбейтін немесе сезілмейтін нәрсені түйсіктің шашыраңқы

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 9 беті

фрагменттерінен қабылдау арқылы жасалған субъективті бейнеге байланыстыру болып табылады.

Қалыптасқан жағдаймен тікелей байланыстың жоқтығы, сондай-ақ жадының жұмысы бейнелерді, олардың элементтерін біріктіруге, қиялды байланыстыруға мүмкіндік береді. Басқаша айтқанда, түйсіктердің біртұтас бейнеге синтезделуі, оны қабылдау әйгілі болды. Бұл әлдеқайда жоғары шеберлік туралы - құрылған бірлікте элементтерді қайта орналастыру Өкілдіктер берілген құбылыстың шегінен шығуға, болашақ пен өткеннің бейнелерін қалыптастыруға мүмкіндік береді. Сонымен, бейнелеу дегеніміз - белгілі бір заттарды немесе құбылыстарды олардың тікелей сезімдік қабылдауы болмаған жағдайда қайта жаңғырту.

Адам іс-әрекетінде қабылдау, есте сақтау және ойлаумен қатар қиялдау да маңызды рөл атқарады. Айналадағы дүниені бейнелеу процесінде адам осы сәтте өзіне әсер ететін нәрсені қабылдаумен немесе бұрын әсер еткен нәрсені көрнекі түрде бейнелеумен бірге жаңа бейнелер жасайды.

Қиялдау – бұрын адам қабылдамаған мұндай заттар мен құбылыстардың бейнесін жасаудың психикалық процесі. Және бұл бұрыннан бар идеяларды қайта құрылымдау арқылы жүзеге асады. Адам бұрын нені қабылдамаған, не істемегенін ойша елестете алады, бұрын кездеспеген заттар мен құбылыстардың бейнелері болуы мүмкін.

Елестету процесі екі сигналдық жүйенің бірлескен жұмысы болып табылады. Барлық көрнекі бейнелер онымен тығыз байланысты. Сөз қиял бейнелерінің пайда болуының қайнар көзі қызметін атқарады, олардың қалыптасу жолын бақылайды, оларды сақтаудың, бекітудің, ауыстырудың құралы болып табылады.

Қиялдың түрлеріне мыналар жатады:

- ерікті қиял (ғылыми-техникалық және көркемдік мәселелерді мақсатты шешуде көрінеді);
- еріксіз қиял (арманда, медитациялық бейнелерде көрінеді).

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Қақтығыстың негізгі себептері.
2. Қақтығыстардың түрлері.
3. Тұлғааралық қақтығыстар.

№4 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медицина қызметкерлеінің қызметіндегі медициналық психология мәселелері.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Психопрофилактика – бұл психикалық аурулардың және олардың нәтижесінде болатын асқынулардан сақтандырумен (ескертумен) айналысатын психиатрияның бір бөлігі.

Аурулардан сақтандыруға бағытталған жалпы профилактиканың бір бөлігі ретінде психопрофилактика нақты психикалық бұзылыстарға негізделген. Жалпы профилактикалық көптеген мәселелерді шешу Психопрофилактикаға қосқан үлес болып табылады. Мысалы: сифилистің бастапқы формаларын толық тауып, оған ерте ем қолданғану біздің елде прогрессивті паралич және ми сифилисі сияқты психикалық аурулардың жойылуына себеп болды; көптеген инфекциялық аурулардың алдын алуға байланысты сәйкес инфекциялық психоздар да жойылды.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 10 беті

Психопрофилактикалық жұмыс организм үшін қиын жағдайларда мысалы, соматикалық және инфекциялық аурулардың дамыған сатысында солардың әсерінен болатын психикалық бұзылыстардан сақтандыруға көзделген.

Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымының шешімі бойынша психопрофилактика біріншілік, екіншілік және үшіншілік болып бөлінеді. Біріншілік психопрофилактикада психикасы дұрыс адамдарды психикалық аурулардан сақтандыру жұмысы жүргізіледі. Екіншілік психопрофилактика басталған психикалық ауруды ерте анықтап, оның асқынған түрлерін болдырмау үшін және оның созылмалы және қайталамалы түріне ауыспауына қарсы жұмыс, ауруды бастапқы сатысында тоқтату жұмысын жүргізеді. Үшіншілік психопрофилактика психикалық науқастың мүгедектігіне жол бермеуге бағытталған жұмыстар болып табылады. Біріншілік психопрофилактика өте жоғары сапада қызмет жүргізілуін қамтамасыз етеді және тек медицина қызметкерлері ғана емес, сонымен қатар басқа да мемлекеттік және жалпы ұйымдық мамандардың қатысуымен жүргізіледі. Екіншілік және үшіншілік психопрофилактика қызметі ауру басталып, зақым келгеннен кейін жүргізілетін болғандықтан оның жұмысының нәтижесі біріншілік психопрофилактикамен салыстырғанда толымсыз болады. Сәйкес жағдайларда психопрофилактика мазмұны диагностикалық, емдік, консультативтік, педагогикалық және басқада арнайы мамандардың – психиатрлардың, психологтардың, дефектологтардың, социологтардың жұмысы болып табылады. Тиімділігі аурудың түріне, көріністеріне, ұзақтығына, өткірлігіне, даму қарқынына, қалдырған ақаудың ауырлығына, организмнің компенсаторлық мүмкіндіктеріне, науқасты жүргізу ерекшелігіне, оған жүргізілген емге және де басқа аурумен қатар жүретін жағдайларға байланысты болады. Күнделікті практикада қай уақытта дертті жағдайды емдеу, қай жерде мүгедектікке алып келетін салдардың алдын алу жүргізілуі арасына шекара қою қиынға соғады. Жедел ағымындағы емнің сапасы әдетте, болашақта болуы мүмкін

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Ойлаудың көріністері.
2. Әртүрлі ұлттар тілінің ерекшеліктері. Олардың психологиядағы маңызы.
3. Зейіннің маңызды жағдайларға шоғырлануы.

№ 5 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Ілім және этикалық тұжырымдама.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Медициналық этика (лат. ethica, грек тілінен алғанда ethice – адамгершілікті зерделеу), немесе медициналық деонтология (греч. deon – парыз; «деонтология» термині соңғы жылдардағы отандық әдебиетте кеңінен қолданылуда), – яғни бұл – медициналық қызметкерлердің кәсіби міндеттерін орындау барысындағы этикалық нормалар мен қағидаттар жиынтығы. Қазіргі заманғы түсінік бойынша, медициналық этикаға келесі аспектілер кіреді:

ғылыми – медициналық қызметкерлердің жұмысының этикалық және адамгершілік аспектілерін зерттейтін медициналық ғылым тарауы; практикалық – кәсіби медициналық қызмет барысында этикалық нормалар мен ережелерді қалыптастыру және қолдану міндеті болып табылатын медициналық тәжірибие саласы.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 11 беті

Медициналық этика үш негізгі бағыт бойынша тұлғаралық қарым-қатынастардың әртүрлі мәселелерін зерделейді және шешеді:

медициналық қызметкер – емделуші, медициналық қызметкер – емделушінің туысқандары, медициналық қызметкер – медициналық қызметкер.

Төрт этикалық қағидаттар: қайырымдылық, автономия, әділеттілік және және толыққанды медициналық көмек. Қағидаттардың күнделікті қолданылуын талқыламас бұрын әрбіріне жеке сипаттама бергеніміз жөн болар.

Қайырымдылық қағидаты: “Мен емделушіге мейіріммен қараймын немесе ең болмағанда зиян келтірмеймін» Қайырымдылық дегеніміз емделушіге зерек және ілтипатты көзқараспен қарау, науқас денсаулық жағайының күрделігімен барабар емдеудің оңтайлы әдістерін таңдау, емделушінің медициналық араласуға дайындығы және қабілеттілігі. Ең бастысы, медициналық қызметкердің кез келген әрекеті нақты емделушінің жағдайын жақсартуға бағытталуы шарт!

Автономия қағидаты әрбір емделушіге және оның шешімдеріне сыйластықпен қарауды талап етеді. Кез келген адам мақсат ретінде қарастырылғанмен, сол мақсатқа жеткізетін құрал ретінде қарастырылмайды. Медициналық көмектің құпиялылықты, емделушінің мәдениетін, дінін, саяси және өзген де көзқарастарын сыйлау, медициналық шара қолдануларға ақпаратты келісім беру, күтуді бірлесе жоспарлау және жүзеге асыру, сонымен қатар, емделушінің өз бетімен шешім қабылдауы, немесе осы емделушінің заңды өкілінің шешім қабылдауы сынды аспектілері автономия қағидатымен байланысты. Әділдік қағидаты/ зиян келтірмеу- медицина қызметкерлерінің мәртебесіне, әлеуметтік жағдайына, мамандығына және сыртқы ахуалдарға қарамастан барлық емделушілерге бірдей қарау және бәріне бірдей көмек көрсету. Осы қағидат, сондай ақ, медициналық қызметкер қандай бір көмек көрсетсе де, оның әрекеттері емделушіге және өзге де тұлғаларға нұқсан келтірмеуі тиіс.

Емделуші мен оның туыстары немесе өзге де медицина қызметкерлері арасындағы кикілжің туындаған жағдайларда, осы қағидатты басшылыққа ала отырып, біздер емделушінің мүддесін қорғауымыз қажет.

Толыққанды медициналық көмек көрсету қағидаты кәсіби медициналық көмекті және емделушіге кәсіби көзқарасты, сапалы диагностикалау және емдеу жүргізу үшін денсаулық сақтаудың барлық мүмкіндігін қолдануды, профилактикалық шараларды және паллиативті көмек көрсетуді көздейді. Осы қағидат денсаулық сақтау саласына қатысты барлық заңнамалық нормалардың сақталуын, сонымен қатар этикалық кодекстің барлық ережелерінің сақталуын талап етеді. Медицина қызметкерінің рухани жауапкершілігі оның медициналық этиканың барлық қағидаттарын сақтауын түспалдайды.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Танымдық бұзылулардың науқастардың психологиялық жағдайына әсері.
2. Галлюцинацияның салдары.
3. Сана мен өзін-өзі танудың ауытқуы.

№ 6 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медициналық-деонтологиялық ұстанымдар.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық құзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 12 беті

тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Медициналық-деонтологиялық ұстанымының қалыптасуы мен дамуы. Оқыту процессіндегі деонтология мен этика. Этикалық деонтологиялық ұстанымдардың сабақтастығы. Медицина қызметкерлері қызметіндегі деонтология элементтері.

Медициналық деонтология термині 1803 жылға қарай ағылшын жазушысы және дәрігері Томас Персиваль медициналық мекемелердегі дәрігер мамандардың талаптарын және қабілеттерін сипаттайтын құжатты жариялағанда дүниеге келді.

Медициналық деонтология-науқасқа зиян тигізу мүмкіндігін болдырмайтын және науқасты емдеу және аурулардың алдын алу тиімділігінің артуына септігін тигізетін барынша көмек көрсетуді түспалдайтын кәсіби міндеттерді орныдау кезінде меджұмыскердің мінез-құлқының этикалық нормалары мен принциптерінің жиынтығы. Ол медицина қызметкерлерінің науқастарды емдеу және сауықтыру шараларының тиімді нәтижелеріне қол жеткізуі үшін, этикалық нормалар мен мінез-құлқы ережелерін қатаң сақтауға бағытталған.

Этика мен деонтологияның бірқатар негізгі принциптері бар. Олар:

- пациентке оның құқықтары жайында ақпарат беру;
- пациентке оның жағдайы туралы ақпарат беру;
- пациентпен ізгі қарым-қатынас жасау;
- пациенттің адамдық қасиетін құрметтеу;
- пациентке моральдық және денелік зақым келтірмеу (зиян тигізбе);
- пациенттің медициналық араласуды жүргізуге не одан бас тартуға құқығын құрметтеу;
- пациенттің автономиясын құрметтеу;
- пациенттің саналы және уақытылы көмекке құқығын құрметтеу;
- өлім аузындағы пациентке ұқыпты қарау (дистрибутивті әділдік);
- кәсіби құпияны сақтау;
- өзінің кәсіби құзыретін жоғары деңгейде ұстау;
- пациентті құзыретсіз медициналық араласудан қорғау;
- өзінің кәсібіне құрметпен қарау;
- әріптестерін сыйлау;
- халықты медициналық-санитарлық ағартуға қатысу.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Адам санасының қалыптасуы.
2. Адам мен жануарлар психикасының арасында ерекше айырмашылықтар.

№7 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Тілдесудің коммуникативті жағы.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық құзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Коммуникативтік дағдылар - біліктілік және коммуникативтік дағдылар басқалармен сөздер арқылы мен оларға жел: ым арқылы, қаңылтыр, тіл дене және бейне. Бұл құқық сигналдарды және оларды дұрыс шешім жіберуге қалай кіреді.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 13 беті

Тиімді коммуникативтік дағдылар - өмірдің барлық дерлік аудандарында табысының негізі болып табылады. олар өмір бойы үйлесімді дамыту болса, онда ол жеке және іскерлік екі, тұлғааралық қарым-қатынастар құру кілті болмақ.

Коммуникативтік дағдылар туғаннан кейін бірден дерлік адамдардың дами бастайды. Ол бала айтуға үйренеді бұрын, оңай оны қоршап, адамдармен өзара болады деп саналады.

Қатаң жеке құрылған Коммуникативтік дағдылар тұлғалық. олардың дамуына әсер ететін факторлардың көп: ол ата-аналар және туыстарымен қарым-қатынас болып табылады, ал кейінірек құрдастары, әріптестерімен және басшылықпен. адамның қоғамдағы Сонымен қатар, маңызды және жалпы әлеуметтік рөлі.

Медицина қызметкерінің коммуникативті білгерлігі-кәсіби маңызды қасиет. Мамандығына байланысты медициналық қызметкер үнемі және тығыз, қарқынды қарым-қатынас жасауға мәжбүр болады: науқастармен және олардың туыстарымен, жақындарымен, басқадай медициналық қызметкерлерімен (дәрігер, әріптестері, мейірбикелер, кіші мейірбикелер, мекеме әкімшілігімен т.б). Тиісті мамандық дәрежеге және табысқа жету үшін медициналық қызметкер қатынасу білгерлігін, басқа адамдармен қарым-қатынас тәсілдерін, үнемі дамытып, жетілдіріп отыруы қажет. Науқаспен тиімді психологиялық жанасу арқылы нақтылы түрде және толық мәлімет жинастыру мүмкіншілігі туады. Медициналық қызметкердің алдында тұрған мәселелердің нәтижелі шешілуі, ауру адаммен сенімділігін және түсіністік жағдайға жетуі, оның қарым-қатынас икеміне, яғни коммуникативті білгерлігіне байланысты.

Коммуникативті білгерлік (компетенттік) дегеніміз-медицина қызметкерлерінің басқа адамдармен (науқас және оның жақындары мен туыстары, дәрігер, әріптестері, кіші мейірбикелер т.б) коммуникация тәсілдерін нәтижелі қолдана білу арқылы қарым-қатынас жасау қабілеті. Медицина қызметкерінің емдеу шараларының дәлдігі мен дұрыстығына күдікті болмаған және медициналық қызметкерге толық сенім білдірген жағдайда ғана науқас қажетті процедураларды сеніммен өтеді. Алайда, медицина қызметкері мен науқас арасында мұндай психологиялық жанасу тұрақтанбаса, ол нұсқаулықтарды немқұрайлы орындап, басқа медициналық қызметкерге бас бұрып немесе өзін-өзі емдеуге мәжбүр болады.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Созылмалы аурумен эмоционалды тұрақсыз науқастың жағдайы.
2. Медициналық қызметкерлер арасындағы қарым-қатынастағы психологиялық процесс.

№8 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Тиімді тілдесудің жалпы қағидалары.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық құзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Адам қоғамнан тыс өмір сүре алмайды. Өйткені оның психикасы тек айналасындағылармен қарым-қатынас жасау процесінде ғана қалыптасыды, қоғамдық тәрбие арқылы адам белгілі мазмұнға ие болады. Адам санасының дамуы қоғамның дамуымен байланысты. Қоғамнан тыс адам өмірінің болуы мүмкін емес.

Кез келген адам дүниеге келсімен екәншә біп адаммен қарым- қатынасқс түсуді қажетсінеді. Мәселен, нәрестенің анасымен «тілдесуі» қажетін қанағаттандырмау – біртіндеп оның қасаң сезімді, мейрімсіз болып өсуіне, кішкентайынан айналасына сезімінің азаюына әкліп

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 14 беті

соқтыратыны байқалып жүр. Сөйтіп, басқалармен қарым-қатынасқа түсу – қай жастағыларға болмасын, оған киім-кешек, баспана, ұйқы, демалу қандай қажет болса, айналадағы жұртпен араласып, дұрыс қарм-қатынас жасай білу де қажет. Мәселен, адамды қамап, басқалармен араластырмай ұстау – жазаның ең ауыр түрі екендігі белгілі. Өзгелеромен қарым-қатынас жасау – бұл тіршілікке аса маңызды ақпарат алмасу деген сөз. Адам қарым –қатынас арқылы айналасындағы дүние жайлы мәлімет алады, еңбек пен тұрмыс дағдыларына машықтанады, адамзат жасап шығарған түрлі құндылықтарға меңгереді. әрине қарым-қатынас ақпарт алумен ғана шектелмейді, оның шеңбері аса кең, бұл кең көп қырлы ұғым. Спектакель көрсекте, лекция тыңдасақта, телефонмен хабарлассақ та, дос- жарандармен сөйлессек те – осының бәрі – қарым-қатынастың сан алуан қырлары. Өмірдегі сан алуан тіршілікте адамдар бі-бірімен тікелей, жүзбе жүз не жанама не біреу арқылы қарым-қатынасқа түседі.

Осындай қарым-қатынастың мән –мағынасы, олардың түрлі көріністері жеке адамдармен топтық ұйымдардың тіршілігінен жақсы байқалып тұр.

Қарым-қатынас «топ», «ұжым» деген ұғымдармен тікелей байланысты.

Адам баласы жалғыз жүріп, көздеген мақсат-мұратына жете алмайды, сондықтан ол ылғи да басқалармен бірлесіп тіршілік етуі тиіс дедік. Мұндайда адам ылғи топпен бірге өмір сүретіні белгілі. Мәселен, мұның бірі – нақты (реалды) топтар. Бұл –ортақ мақсат көздеп, бір кеңістікте, белгілі уақыт ішінде, бір бірімен қоян қолтық араласып, іс әрекетке түсетіндер. Топтар үлкен (макро), шағын (микро), ресми, бейресми, формалы, формалсыз, ұйымдасқан, ұйымдаспаған, жасанды, табиғи, референттік болып бірнеше бөлінеді.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Еріктің мәні мен құрылымы.
2. Ерікті әрекеттер.

№9 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медицина қызметкерлерінің науқаспен тиімді тілдесуіне кедергі келтіретін тосқауылдар.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4.3.Дәріс тезистері:

Конфликт термині қазақ тілінде қақтығыс, ерегесу, керісу, жанжал, дау-жанжал, тартыс деген мағыналарда жиі қолданылады. Бұл аталған ұғым, түсініктер оқушыларға білім беру, оқыту, үйрету барысында, оларды тұлға ретінде қалыптастыруда, олардың мәдени қарым-қатынасында, мінез-құлқында жиі көрініс табатыны белгілі.

Оқушылардың даму процесінде, олардың жас және жеке педагог-психологиялық ерекшеліктеріне байланысты, олар арасындағы қақтығыс және оның басқа түрлерінің келіп шығуы, пайда болуы табиғи нәрсе екендігін де ұнытпаған жөн.

Ғылыми-педагогикалық және психологиялық туындыларға сүйене отырып, қақтығыстың мынадай түрлерін атауға болады: «тұлғааралық қақтығыстар, отбасындағы (ерлі-зайыптылар) қақтығыстар, басшы-бағынушылар» арасындағы қақтығыстар, әлеуметтік топтар арасындағы қақтығыстар, саяси және мемлекетаралық қақтығыстар және т.б.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 15 беті

Сонымен қатар, педагогикалық мамандыққа қатысты «педагогикалық еңбек, қызметтегі қақтығыстар», инновациялық (жаңалықтар енуімен байланысты) қақтығыстарды өз алдына бөліп жеке қарастыруға да болады.

Қақтығыс, конфликт адамдар арасындағы қарым-қатынас психологиясының негізгі бір компоненті болғандықтан сол ұнамсыз қатынастың келіп шығу себептері, факторлары, жағдайлары, оның түрлері, технологиясы мен механизмі, көріністері, дамуы немесе тежелуі, оларды болдырмау немесе шешімін табу жолдары сияқты мәселелерге жан-жақты тоқталамыз. Мамандық саламызға сай тұлғааралық қақтығыстар мәселесі терең де жан-жақты қамтылады.

Субъекттердің өзара әрекетіне қарай отбасындағы қақтығыстар былайша бөлінеді: ерлі-зайыптылар арасындағы, ата-аналар мен балалар, ерлі-зайыптылар мен олардың ата-аналары, әкелер (аталар) мен немерелер арасындағы қақтығыстар.

Басшылар мен оған бағынушылар арасындағы өзара қарым-қатынас ғылымда да, практикада да өзекті мәселе. Мұнда басқарудың стилі, басшының абыройы, сый-құрметі, ұжымда әлеуметтік-психологиялық жағдай-климат жасау мәселелері үлкен мәнге ие.

Басшы мен бағынушы арасындағы қақтығыс себептері объектив және субъектив түрде кездеседі. Объектив себептер: Қатынастың субординациялық характері функциональды және тұлғалық қатынас арасындағы қарама-қайшылық әрқашан да қақтығыс тудырады;

4. 4. Иллюстрациялық материалдар : 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4.6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Ерік саласын бұзу.
2. Психологиядағы әсерлердің маңызы.

№10 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Әр-түрлі аурулар кезінде медицина қызметкерінің және науқастың қарым-қатынас ерекшеліктері.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Қазіргі таңғы медицина ғылымы мен тәжірибесінің даму тенденциясы адамды толығымен түсінуге бағытталған. Яғни науқасты соматикалық және психикалық тұрғыда біріктіре қарастыру болып табылады. Сол себепті мамандандырылған дәрігер терапевт науқастың соматикалық патологиясымен бірге, оның ішкі жан - дүниесін дұрыс бағалай алу керек.

Терапевттер аталған сиптомдарды функционалды бұзылыстар шеңберінде, ал психиатрлар ол симптомдарды соматоформды, үрейлі немесе депрессиялық ретінде бұзылыстардың дәрігер жиі кездесуі көптеген

Психикалық бұзылыстардың патоморфозы.

Психикалық бұзылыстардың жеңіл ағымы олардың соматизациялануға бейімділігі (сол себепті науқастар психиатрлардың қарауына ілінбей, ішкі аурулар клиникасына таралады).

- Біріккен соматикалық және психикалық бұзылыстардың кең таралуы.

- Аталған аурулардың феноменологиялық ұқсастығы.

Әрине, терапевт бірінші кезекте науқастан соматикалық ауруын, оның жасырын және атипиялық формаларын қоса, сәйкес лабораторлық және инструменталды әдістерімен зерттеу арқылы табуы керек. Кез - келген психикалық бұзылыстың бар болуы келесі жанама белгілермен сипатталады:

- Аурудың клиникасы соматикалық аурудың көріністеріне ұқсас емес.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 16 беті

- Науқасты тексеру барысында ішкі ағзалар патологиясы анықталмады немесе ол патология науқастың айтылған шағымдарының айқындылығына сәйкес емес.

Науқас «соматикалық» ауруын ұзақ уақыт бойы немесе әртүрлі мамандарға жолығып ем алған, бірақ ол емнің нәтижесі жоқ.

Соматикалық клиникада психикалық диагноз қоюдағы басты мәселе болып үрей және депрессия симптомдарын ішкі ағзалар аурулары симптомдары ретінде немесе науқастың ауруға қатысты қалыпты реакциясы деп қабылдау табылады. Аталған жағдай психикалық бұзылысты анықтауға кедергі келтіреді.

Мысалы, ұйқының бұзылуы және тәбеттің төмендеуі жиі соматикалық ауруларда кездесе, ал қайғыру және қызығушылықтың төмендеуі депрессиямен байланысты.

Психикалық бұзылыстар диагностикасы соматикалық аурудағы секілді позитивті тұрғыда болуы тиіс.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Темпераменттің мағынасы. Олардың түрлері.
2. Жеке тұлғаның даралықтан айырмашылығы.

№11 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медицина қызметкерінің және науқастың қарым-қатынас ерекшеліктері: амбулаториялық қабылдау жағдайында.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық құзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Тұлға – жеке адамның өзіндік адамгершілік, әлеуметтік, психологиялық қырларын ашып, адамды саналы іс-әрекеті иесі және қоғам мүшесі ретінде жан-жақты сипаттатын ұғым. Адамның әлеуметтік қасиеттерінің жиынтығы, қоғамның даму жемісі және белсенді қызмет ету мен қарым-қатынас орнату арқылы жеке адамды әлеуметтік қатнастар жүйесіне енгізудің жемісі. Тұлғалық белгілер–адамның даралық ерекшеліктерін көрсететін, психологиялық және физиологиялық элементтерін және оның ойлауы мен қылығын сипаттайтын өмір бойы қалыптасатын психофизиологиялық жүйе.

Тұлғаның бағыттылығы – тұлғаның іс-әрекетін бағдарлайтын және нақты бар жағдаятын біршама тәуелсіз, орнықты түрткі-ниеттер жиынтығы. Адамның жанасып бойында әр түрлі сезімдер мен эмоцияларды туындатады. Сезімдердің көпшілігі жағымды болып келеді және егер де адам сезіну мүмкіндігінен айырылса, онда эмоциялық аштық пайда болып, адам оны белгілі бір жанрдағы фильмдерді көру, сүйікті әнін тыңдау, т.с.с арқылы толтыруға тырысады.

Жеке тұлғаның негізгі сипаты оның бағыттылығы болып табылады. Бағыттылық адам алдына қойған мақсатты анықтайды, сол мақсатты орындауға ұмтылысы тән, түрткілер арқылы адам іс-әрекеттер жасайды, қызығуларды адам іс-әрекетте басшылыққа алады.

Қажеттілікадам тарапынан белгілі бір затқа мұқтаждық, бір нәрсенің жетіспеуі, белгілі бір нәрсеге қанағаттанбау тұрғысында іске асады, ал жеке тұлғаның белсенділігі қажеттіліктер қанағаттандыруға бағытталады. Адам қажеттілігі әртүрлі. Ең алдымен адамның өмір сүруін тікелей қамтамасыз ететін табиғи қажеттіліктерді атап өтуге болады: тамаққа, ұйқыға, киімге,

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 17 беті

суықтан және ыстықтан сақтау құралы ретінде тұрғын үйге қажеттілік. Адамда табиғи қажеттіліктермен қатар таза адами, рухани немесе әлеуметтік қажеттіліктер болады.

Түрткілер- қажеттіліктің нақты көрінуі. Түрткілер (мотивтер - бұл қажеттіліктерді қанағаттандырумен байланысты іс-әрекетке итермелеу. Түрткілер мақсатты және мақсатсыз болып бөлінеді. Ғылыми психология осы түрткілердің бір-бірімен жеке тұлға дамуының қоғамдық-тарихи жағдайы бір-бірімен байланысты екендігін атап көрсетті.

Адамның танымдық қажеттіліктерінің көрінісі қызығу деп аталады. Қызығу- бұл адамның белгілі бір затқа, құбылысқа немесе іс-әрекетке, жағымды эмоциялық қатынасқа байланысты белсенді танымдық бағыттылығы. Қызығулар өзінің мазмұны, ауқымы, тереңдігі, тұрақтылығы және тиімділігі бойынша сипатталады. Жан-жақты, ауқымды және тар қызығулар болып бөлінеді.

Жеке тұлғаны жан-жақты дамыту үлкен ауқымды және жан-жақты қызығуды қажет етеді. Қызығудың тарлығы адамда бір немесе екі шектеулі және тұйықталған қызығу ғана болады. Терең қызығунысанды, оның барлық бөліктерін жеткілікті зерттеу қажеттілігі болып табылады. Ол атүсті, жеңіл-желпі қызығуға қарсы бағытталады, адам құбылыстарды атүсті қарастырады, зерттеу нысаның терең пайымдамайды.

Тұрақты қызығулар мен тұрақсыз қызығулар салыстырмалы түрде қысқа мерзімді құбылыстар сипатында және тез пайда болады да, тез сөніп қалады. Тиімді қызығулардегеніміз адамның өмірі мен қызметіне терең ықпал ететін, белгілі бағытта біржүйелі және мақсатты іс-әрекетке, белсенді және ынталы ізденістер көздерін қанағаттандыруға итермелейтін қызығуды айтады. Сонымен қатар тура және жанама қызығулар болады. Тура қызығулар білімнің немесе іс-әрекеттің белгілі бір саласында мазмұнымен пайда болады. Жанама қызығулар нысанның мазмұнымен пайда болмайды, болашақ басқа нысанмен, адам қызығуымен байланысты.

Мінез-адамның қарым-қатынасы мен мінез-құлқының ерекшеліктерін анықтайтын тұрақты, салыстырмалы түрде тұрақты психикалық қасиеттердің құрылымы. Олар кейіпкер туралы сөйлескенде, олар әдетте оның барлық көріністері мен әрекеттеріне белгілі бір мөр басатын жеке қасиеттер мен қасиеттердің жиынтығын білдіреді. Мінез - құлық белгілері адамның белгілі бір мінез-құлқын, өмір салтын анықтайтын маңызды қасиеттерін құрайды.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Жеке бағыттар.
2. Мінез: мағынасы, түрлері.

№12 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Психодиагностика.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күздіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Әрекет-қызметті талдаудың негізгі бірлігі. Анықтама бойынша әрекет-бұл мақсатты жүзеге асыруға бағытталған процесс.

Осылайша, іс - әрекеттің анықтамасына анықталуы керек тағы бір ұғым-мақсат кіреді. Мақсат деген не? Бұл қажетті нәтиженің бейнесі, яғни әрекетті орындау барысында қол жеткізуге болатын нәтиже.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 18 беті

Бұл жерде нәтиженің саналы бейнесі айтылғанын бірден атап өткен жөн: соңғысы әрекет жүзеге асырылып жатқан кезде санада сақталады, сондықтан "саналы мақсат" туралы айтудың мағынасы жоқ: мақсат әрқашан саналы.

"Әрекет" ұғымын сипаттай отырып, келесі төрт тармақты бөліп көрсетуге болады.

Бірінші мәселе: іс-әрекет қажетті компонент ретінде мақсатты қою және сақтау түріндегі сана әрекетін (жоғарыда айтылғандай) қамтиды. Бірақ сананың бұл әрекеті өздігінен жабылмайды, өйткені сана психологиясы іс жүзінде дәлелдеді, бірақ іс-әрекетте "ашылады".

Екінші мәселе: әрекет-бұл мінез-құлық әрекеті. Демек, іс-әрекет теориясы жануарлар мен адамның сыртқы белсенділігін зерттеу объектісіне айналдыра отырып, бихевиоризмнің жетістіктерін де сақтайды. Алайда, бихевиоризмнен айырмашылығы, ол сыртқы қозғалыстарды санамен ажырамас бірлікте қарастырады. Өйткені, мақсатсыз қозғалыс оның шынайы мәнінен гөрі сәтсіз мінез-құлық болып табылады.

Сонымен, іс-әрекет теориясы алдыңғы тұжырымдамалардан ерекшеленетін алғашқы екі тармақ сана мен мінез-құлықтың ажырамас бірлігін танудан тұрады. Бұл бірлік талдаудың негізгі бірлігінде - іс-әрекетте жатыр.

Үшінші, өте маңызды сәт: әрекет ұғымы арқылы қызмет теориясы белсенділік принципін бекітеді, оны реактивтілік принципіне қарсы қояды. Белсенділік принципі мен реактивтілік принципі олардың әрқайсысына сәйкес әрекетті талдаудың бастапқы нүктесін қайда қою керектігімен ерекшеленеді: сыртқы ортада немесе ағзаның ішінде.

Реакция "жауап беру әрекеті" дегенді білдіреді. Мұнда белсенді, бастамашыл, бастама ынталандыруға жатады.

Сонымен, төртінші: іс-әрекет ұғымы адамның іс-әрекетін объективті және әлеуметтік әлемге "шығарады". Іс-әрекеттің "ұсынылған нәтижесі" тек биологиялық емес, кез-келген нәрсе болуы мүмкін, мысалы, тамақ алу, қауіптен аулақ болу және т. б. Бұл қандай да бір материалдық өнімді өндіру, әлеуметтік байланыс орнату, білім алу және т. б. болуы мүмкін.

Инстинктивті әрекеттер. Олар генетикалық тұрғыдан қалыптасады және іс жүзінде саналы іс-әрекетке қатысы жоқ, мысалы, жаңа туған нәрестедегі ұстау және ему импульстары. Дегенмен, олар саналы әрекеттерге әсер етуі мүмкін, мысалы, өзін-өзі сақтау инстинкті немесе көбею инстинкті саналы әрекеттер тізбегін тудыруы мүмкін.

Рефлекторлық әрекеттер. Сондай-ақ саналы іс-әрекетке қатысы жоқ және биологияға көбірек қызығушылық тудырады. Түшкіру-бұл адамның саналы түрде бақыланбайтын мұрын қуысының тітіркенуіне жауап екенін бәрі біледі; бірақ бұл әлеуметтік зерттеулер үшін маңызды емес.

Импульсивті әрекеттер. Олар екі түрге бөлінеді – бейсаналық және ішінара саналы. Мысал: бір нәрседен қорқып (стандартты емес ынталандыру), адам айқаймен, айқас түрінде леппен жауап бере алады немесе оның қорқынышының себебін әдепсіз түрде сипаттай алады (және кейде өте егжей-тегжейлі). Екінші нұсқа - ішінара саналы сипаттағы реакция; мен цензураның себебінен мысалдар келтірмеймін, бірақ сіз оларды қазірдің өзінде ақылмен салдыңыз.

Ерікті әрекеттер. Бұл әрекеттер толығымен саналы, қоғам ғылымдары зерттейтін негізгі әрекеттер. Мысалдар теңіз: "тістерді тазалаудан" "кемпірді жолдан өткізуге" дейін. Бір қызығы, ерікті әрекеттер импульсивті әрекеттерге ауысуы мүмкін. Мысалы, сіз бастықтың сізге айқайлағанын ұзақ тыңдадыңыз, ұстадыңыз (ерікті әрекет), содан кейін ол туралы ойлағанның бәрін (импульсивті) айтпадыңыз.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Тұрақты эмоционалды жағдайдағы әрекеттер.
2. Қызмет ұғымы.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 19 беті

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Науқас психологиясы.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Тұлғаның қалыптасуы-әлеуметтік ортаның, тәрбиенің, оқытудың сыртқы факторлардың әсерінен тұлғаны дамыту және қалыптастыру процесі; жеке тұлғаның немесе оның кез-келген тарапының, тәрбие мен оқытудың әсерінен қасиеттердің мақсатты дамуы, адамның әлеуметтік қатынастардың субъектісі және объектісі ретінде қалыптасу процесі.

"Тұлға" терминін тек адамға қатысты қолдануға болады және оның дамуының белгілі бір сәтінен бастап. Ешкім жаңа туған нәрестені жеке тұлға ретінде қабылдамайды. Жеке тұлға әлеуметтік қызмет пен қарым-қатынастан тыс мүмкін емес. Тұлғаның қалыптасуы мен дамуы әлеуметтік қызмет пен қарым-қатынастан тыс мүмкін емес. Бұл ретте жеке тұлғаның қалыптасуына еңбек қызметінің факторлары, еңбектің әлеуметтік сипаты, оның пәндік мазмұны, еңбектің әлеуметтік мәртебесі және қоғам көзіндегі маңызы әсер етеді.

Жеке тұлғаның маңыздылығы оның қасиеттері мен іс-әрекеттерінде қоғамдық процестің тенденцияларының әлеуметтік белгілер мен қасиеттердің айқын және спецификалық көрініс табуы арқылы, оның іс-әрекетіндегі шығармашылық қасиетінің деңгейі арқылы анықталады. Жеке тұлға ең маңызды белгілерінің саналылығы, жауапкершілігі, бостандығы, қадір-қасиеті, даралығы.

Жеке тұлғаның психологиялық құрылымы төмендегі төрт жақтың әсерінен пайда болады:

- тұлғаның әлеуметтік анықталған ерекшеліктері;
- жеке алынған тәжірибе (білім, дағдылар, әдеттер, жеке психологиялық мәдениет дәрежесі);
- жеке психологиялық процестердің айрықша ерекшеліктері;
- тұлғаның биологиялық анықталған сипаттамалары (темперамент, инстинкт, қасиеттер).

"Тұлғаның әлеуметтік шартты қасиеттері" өрнегін "фокус"терминінің мәнін зерттемей түсінуге болмайды. Фокус-бұл адамның белсенділігін, оның қарым-қатынасының селективтілігін анықтайтын импульс жүйесін қамтитын жеке тұлғаның оңай ерекшелігі емес.

"Мен" (нәресте немесе кішкентай бала) қалыптасуының бастапқы кезеңінде ол тек органикалық бағалау процесімен реттеледі. Басқаша айтқанда, нәресте немесе бала әрбір жаңа тәжірибені оның туа біткен актуализация тенденциясына ықпал ететіні немесе кедергі келтіретіні тұрғысынан бағалайды. Мысалы, аштық, шөлдеу, суық, ауырсыну және күтпеген қатты шу теріс бағаланады, өйткені олар биологиялық тұтастықты сақтауға кедергі келтіреді. Тамақ, су, қауіпсіздік және махаббат оң бағаланады, өйткені олар дененің өсуіне және дамуына ықпал етеді. Белгілі бір мағынада, ағзаны бағалау процесі-бұл нәрестенің қажеттіліктерін дұрыс қанағаттандыруға ықпал ететін бақылау жүйесі. Нәресте өзінің тәжірибесін оған ұнайтындығына немесе ұнамайтындығына, оған ұнайтындығына немесе ұнамайтындығына және т.б. сәйкес бағалайды. Мұндай бағалау оның сенсорлық, висцеральды немесе эмоционалды тітіркендіргіштер болсын, тікелей тәжірибеге стихиялық реакциясынан туындайды.

Органикалық бағалау процесі-бұл тәжірибені оның даму әлеуеті тұрғысынан бағалайтын санадан тыс өткізгіш. Ол адамды дамуға ықпал ететін тәжірибелерге тартады және оны баяулататын нәрселерден алшақтатады. Адамды таңдау сыртқы ережелерге емес, ішкі тәжірибеге бағытталған. Бұл ішкі бағалау процесі тамақ пен қауіпсіздікті бағалайтын нәресте үшін табиғи.

Баланың дамуымен, ол әлеуметтік нормалар мен құндылықтарды игерген сайын, ішкі тәжірибелер сыртқы ережелермен ауыстырылады. Әлеуметтік күштер адамды ішкі процестер мен тәжірибелермен байланысын жоғалтуға мәжбүр етеді. Адамдар өздерінің ішкі сезімдеріне сенбеуді үйренеді, өйткені олар бұл сезімдердің жаман екенін қайта-қайта естиді.

Мұның қалай болатынын және бұл процеске қандай механизмдер ықпал ететінін қадағалайық.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 20 беті

"Мен" қалыптасуының келесі кезеңінде - бала жетілген кезде оның дамуы маңызды басқалармен (ата-аналар, туыстар) өзара әрекеттесу арқылы реттеледі.

Бұл кезеңде когнитивті және перцептивті қабілеттер дамиды және "Мен" - тұжырымдама барған сайын сараланып, күрделене түседі.

Бала өзін-өзі тани бастағанда, оған сүйіспеншілік пен позитивті қажеттілік дамиды назар аудару. Позитивті назар аудару қажеттілігі өзіндік тұжырымдаманы дамытудың шарты болып табылады. Ол баланың іс-әрекеті мен мінез-құлқын анықтай бастайтын күшке айналады.

Шартсыз позитивті назар. Ешкім құндылық шарттарынан толықтай босатыла алмайтыны анық болғанымен, Роджерс адамның нақты мінез-құлқының құндылығына қарамастан оң көңіл бөлуге немесе алуға болады деп сенді. Бұл дегеніміз, адам қандай болса да, "егер", "және" немесе "бірақ" болмаса, қабылданады және құрметтеледі. Мұндай шартсыз позитивті зейінді анасы ұлына ерекше шартты орындағандықтан немесе кейбір үміттерді ақтағандықтан емес, бұл оның баласы болғандықтан берген кезде байқауға болады. Баласының мінез-құлқы мен сезімдері қаншалықты кінәлі немесе төзгісіз болса да, ол оны мақтайды және оны сүйіспеншілікке лайық деп санайды.

Адам өзінің мінез-құлқында өзін-өзі қабылдау мен тәжірибенің үйлесімділігін сақтауға тырысады. Өзіндік тұжырымдама мен шарттарға құндылықтарға сәйкес келетін тәжірибелерді адам түсінеді және дәл қабылдайды. Әйтпесе, тәжірибелер түсінілмейді және қабылданбайды. Егер Мен-тұжырымдама мен өзекті тәжірибенің сәйкес келмеуі орын алса, мен-тұжырымдамаға қауіп төнеді, бұл өз кезегінде шатасу мен шиеленісті тудырады.

Егер адам өзін-өзі тұжырымдама мен өзекті тәжірибенің сәйкессіздігін түсінсе-жеңіл формалар пайда болады - шиеленіс, кінә, егер адам бұл сәйкессіздікті түсінбесе-жеке басының бұзылуының пайда болу ықтималдығы жоғары.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Тұлғаның дамуы анықтамасы.
2. Мінез-құлқы қалыптастыру және дамыту.
3. "Тұлғаны қалыптастыру" терминінің мағынасы.

№14 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медицина қызметкерінің тұлғасы.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Психологиялық қорғаныстың функционалдық мәні бейсаналық импульстар мен қоршаған ортамен өзара әрекеттесу нәтижесінде пайда болатын сыртқы орта талаптары арасындағы қайшылыққа байланысты мазасыздықты, шиеленісті, мазасыздықты, Фрустрацияны жеңілдету болып табылады. Психологиялық қорғаныс адамның мінез-құлқын реттеу функциясын орындайды, оны бейімделгіш етеді, бейімделуді арттырады, психиканы тұрақтандырады және жеке адамның жағдайын қалыпқа келтіреді.

Негізгі қорғаныс механизмдеріне мыналар жатады: репрессия, проекция, алмастыру, рационализация, реактивті формация, регрессия, сублимация, теріске шығару.

Репрессия.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 21 беті

Негізгі және бастапқы механизмдердің бірі-біз үшін жағымсыз оқиғаларды, ойларды, тәжірибелерді тастаудан тұратын орын ауыстыру. Нәтижесінде адам ішкі қақтығыстар туралы білуді тоқтатады, сонымен қатар өткеннің травматикалық оқиғаларын есіне алмайды. Ауыстырылған импульстар бейсаналық саладағы белсенділігін жоғалтпайды және армандар, әзілдер, ескертулер және т. б. түрінде көрінеді.

Репрессияны бұзуға болатын бөгетпен салыстыруға болады-жағымсыз оқиғалар туралы естеліктер әрқашан жарылып кету қаупі бар. Психика оларды басуға көп энергия жұмсайды.

Проекция.

Маңыздылығы бойынша келесі механизм-проекция-өзінің элеуметтік жағымсыз сезімдерін, тілектерін, ұмтылыстарын басқаларға жатқызу. Психологиялық қорғаудың бұл механизмі қолайсыз болып көрінетін жеке қасиеттер мен тілектер үшін жауапкершілікті алып тастауға мүмкіндік береді.

Мысалы, негізсіз қызғаныш проекция механизмінің жұмысының нәтижесі болуы мүмкін. Өзінің опасыздыққа деген ұмтылысынан қорғанған адам серіктесін алдады деп күдіктенеді.

Ауыстыру.

Бұл қорғаныс механизмінде инстинктивті импульстің көрінісі неғұрлым қауіпті объектіден немесе жеке тұлғадан аз қауіп төндіретінге бағытталады. Мысалы, тым талапшыл жұмыс беруші қызметкерді сынайды және ол күйеуі мен балаларының кішігірім арандатуларына ашуланып жауап береді. Ол өзінің ашулануының нысаны болғаннан кейін, олар бастықтың орнын басатынын түсінбейді. Бұл мысалда дұшпандықтың шынайы объектісі субъектіге әлдеқайда аз қауіп төндіреді.

Рационализация.

Рационализация қорғаныс процесі ретінде адам өзінің сәтсіздіктерін түсіндіру үшін бейсаналық түрде логикалық пайымдаулар мен тұжырымдар ойлап табады. Бұл өзің туралы өзінің оң идеясын сақтау үшін қажет. Мұндай қорғаныстың ең көп қолданылатын түрлерінің бірі - "жасыл жүзім" түріне сәйкес рационализация. Бұл атау Эзоптың жүзім щеткасына жете алмайтын түлкі туралы ертегісінен бастау алады, сондықтан жидектер әлі піспеген деп шешті.

Реактивті білім.

Реактивті білім психологиялық қорғаныс механизміне айналады, егер адам өзінің шынайы тәжірибесіне қарама-қарсы әрекеттерді көрсетсе. Бұл қорғаныс реакциясы жағдайында адам бейсаналық түрде бір психикалық күйді екіншісіне айналдырады (мысалы, жек көру — махаббатқа және керісінше).

Мұндай факт белгілі бір адамның жеке басын бағалауда өте маңызды, өйткені адамның нақты іс-әрекеттері оның шынайы тілектерінің жабық бұрмалануының салдары болуы мүмкін екенін көрсетеді.

Мысалы, шамадан тыс ашулану басқа жағдайларда қызығушылық пен ақкөңілділікті жасыруға деген бейсаналық әрекет бар, ал айқын жеккөрушілік — бұл бейсаналық түрде оны негативтің ашық төгілу әрекетінің артында жасыруға шешім қабылдаған адамды қорқытқан махаббаттың салдары.

Регрессия.

Регрессия кезінде адам бұрынғы мінез-құлыққа оралады. Регрессия бала кезінен таныс мінез-құлыққа бейсаналық түрде оралу арқылы травматикалық жағдайға бейімделуге мүмкіндік береді: жылау, қыңырлық, эмоционалды өтініштер және т.б. біз бейсаналық деңгейде мұндай мінез-құлық қолдау мен қауіпсіздікке кепілдік беретінін білдік.

Қорғаудың бұл түрі әсіресе ересек адам бала сияқты әрекет ете бастағанда ауру жағдайында көрінеді. Регрессия не болып жатқаны үшін жауапкершіліктің ауыртпалығын жоғалтуға мүмкіндік береді: өйткені, балалық шақта ата-аналар көп нәрсеге жауапты болды.

Регрессияны теріс пайдалану өмірдің сәтті стратегиясының болмауына, айналаңыздағы адамдармен қарым-қатынастағы қиындықтарға және психосоматикалық аурулардың пайда болуына әкеледі.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ	 SKMA 1979	SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 22 беті

Сублимация.

Сублимация бұл теріс психикалық энергияны әлеуметтік пайдалы еңбекпен айналысуға бейсаналық түрде ауыстыру. Сублимация кез-келген невротикалық қақтығысты бастан өткерген адам ішкі мазасыздықты басқа кәсіпке (шығармашылық, ағаш кесу, пәтер жинау және т.б.) ауыстырумен алмастыратындығымен көрінеді.

Бұл механизм психологиялық ыңғайсыздық жағдайындағы мінез-құлықтың жалғыз сындарлы стратегиясы ретінде қарастырылады.

Сублимация-бұл әлемге көптеген өнер туындыларын берген өнімді қорғаныс механизмі.

Бас тарту

Бұл қорғаныс механизмі психиканы жарақаттан қорғай отырып, айқын фактілерді елемеуге (жоққа шығаруға) мүмкіндік береді. Бұл жағымсыз ақпараттан толық бас тарту. Теріске шығару көбінесе жоғалтудың ауырсынуына немесе қауіпті аурудың болуына алғашқы жауап болады.

Егер адам жағымсыз оқиғаның болғанын мойындаудан бас тартса, бұл оның теріске шығару сияқты қорғаныс механизмін қамтитынын білдіреді.

Шындықты жоққа шығару сол жерде және адамдар "бұл менімен болуы мүмкін емес" деп айтқан кезде де болады, керісінше айқын дәлелдерге қарамастан (дәрігер пациентке оның өлімге әкелетін ауруы бар екенін айтқан кезде болады).

Жеке тұлғаны психологиялық қорғаудың тетіктерін қарастыра отырып, мыналарды есте ұстаған жөн:

- 1) қорғаныс механизмдері бейсаналық деңгейде көрінеді, яғни адам қорғаныс механизмдерін қолданатынын түсінбейді;
- 2) қорғаныс механизмдері оқшауланбайды, яғни адам әдетте 1-2 қорғаныс механизмін пайдаланады;
- 3) қорғаныс механизмдері адамды мазасыздықтан, шиеленістен қорғайды, мінез-құлықтың ұйымдастырылмауын болдырмайды және жеке тұлғаның тұтастығын сақтауға көмектеседі.
- 4) адамның психологиялық қорғаныстың бар екендігі туралы хабардар болуы оған өзін жақсы түсінуге және қабылдауға көмектеседі.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

Соңғы бетте

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Қорғаныс реакцияларының жалпы сипаттамалары.
2. Теріске шығару, сублимация осы қорғаныс механизмдері туралы түсінік.

№15 дәріс

4. 1. Дәрістің тақырыбы: Медицина қызметкерлерінің құқықтық жауапкершілік түрлері және медициналық құжаттамалар маңызы.

4. 2. Мақсаты:

Психиканың даму процесінің негізгі заңдылықтарын және психикалық іс-әрекет тетіктерін білу негізінде тұлғаның психологиялық күзіреттілігін қалыптастыру, тиімді қарым-қатынас және тұлғаға психогигиеналық қатынас дағдыларын, сондай-ақ кәсіби маңызды қарым-қатынас дағдыларын дамыту.

4. 3. Дәріс тезистері:

Қарым-қатынас-тұлғаның психикалық және әлеуметтік дамуының маңызды факторы. Қарым-қатынас дағдылары әр адамға басқа адамдармен толық және сапалы қарым-қатынас жасау, қоғамға бейімделу үшін қажет. Біздің барлығымызда минималды қарым – қатынас дағдылары бар, бірақ өмір көрсеткендей, олар көбінесе күнделікті өмірде кездесетін әртүрлі мәселелер мен міндеттерді шешу үшін жеткіліксіз.

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 23 беті

Сондықтан бұл дағдыларды дамыту және жетілдіру қажет. Қарым-қатынас-бұл адамдардың, әлеуметтік топтардың, қауымдастықтардың өзара әрекеттесу процесі, онда ақпарат, тәжірибе, қабілеттер мен іс-әрекеттің нәтижелері алмасады.

Қарым-қатынас психологиясы-бұл адамдар арасындағы қарым-қатынас пен қарым-қатынас мәселелерін зерттейтін және шешетін ғылым. Ол вербалды [сөйлеу] және вербалды емес [сөйлеу емес] қарым-қатынас, қарым-қатынас формалары мен құралдары, қарым-қатынас тілі, келіссөздер өнері және басқа да көптеген пайдалы тақырыптарды қамтиды. Қарым - қатынас категориясының мазмұны әр түрлі-бұл адам қызметінің белгілі бір түрі ғана емес, сонымен қатар көп қырлы процесс:

- мінез-құлықтың белгілі бір үлгілерін қалыптастыру;
- адамдардың өзара әрекеттесуі;
- адамдардың бір-біріне өзара әсері;
- ақпарат алмасу;
- адамдар арасындағы қарым-қатынасты қалыптастыру;
- өзара тәжірибе және бір-бірін түсіну;
- адамның ішкі "Мен" бейнесін қалыптастыру.

Психологияда қарым-қатынас адамдар арасындағы өзара әрекеттесу процесі ретінде анықталады, олардың арасында когнитивті немесе эмоционалды-бағалау сипатындағы ақпарат алмасудан тұрады, оның барысында тұлғааралық қатынастар пайда болады, пайда болады және қалыптасады.

Қарым-қатынас мазмұны-бұл қарым-қатынас процесінде бір адамнан екіншісіне берілетін ақпарат. Адамның қарым-қатынасы көп пәнді және әр түрлі сипатта болғанымен, оның мазмұны бойынша оны келесідей ұсынуға болады:

- материалдық - өнімдермен және қызмет заттарымен алмасу;
- танымдық - білім алмасу;
- белсенді-іс-әрекеттермен, операциялармен, дағдылармен алмасу;
- кондиционер-психологиялық немесе физиологиялық күйлермен алмасу;
- мотивациялық-мотивтермен, мақсаттармен, мүдделермен, қажеттіліктермен алмасу.

Қарым - қатынастың мақсаты-адамның осы қызмет түріне ие болуы. Қарым-қатынас мақсаттары әр түрлі болуы мүмкін.

Қарым-қатынастың мақсаты өзі болуы мүмкін, содан кейін қарым-қатынас өзін-өзі мақсат етеді, қарым-қатынас қажеттілігін қанағаттандыру құралы болып табылады.

Қарым-қатынастың мақсаты субъектілердің өзара әрекеттесуінен тыс болуы мүмкін, содан кейін біз іскерлік қарым-қатынаспен айналысамыз, объективті қызметтің белгілі бір түрін ұйымдастыру және оңтайландыру тәсілі ретінде қызмет етеміз: өндірістік, ғылыми, коммерциялық және т. б.

Қарым-қатынастың мақсаты қарым-қатынас серіктестерін бір-бірінің құндылықтары мен тәжірибелерімен таныстыру болуы мүмкін, бұл негізінен ішкі сипаттағы психологиялық мәселелерге, адамның жеке басына терең әсер ететін қызығушылықтар мен қажеттіліктерге бағытталған жеке қарым-қатынаста ұсынылған.

Байланыс құралдары-бұл байланыс процесінде берілетін ақпаратты кодтау, беру, өңдеу және декодтау тәсілдері.

Қарым-қатынас құралдары сөйлеу арқылы ұсынылған вербалды (ауызша) және жест-ишара, мимика, дауыс дыбысы, көзқарас, жанасу және т. б. бейнеленген вербалды емес (ауызша емес) болып бөлінеді.

Байланыс түрлері келесідей:

- "адам-табиғат" схемасы бойынша қарым-қатынас, оның мысалы аң аулау, балық аулау, туризм, елде демалу, үй жануарларымен қарым-қатынас және т. б.
- "адам-зат" схемасы бойынша қарым-қатынас, оған тән мысалдар материалдық өндіріс, сауда саласындағы орындаушылық қызмет, коллекция сияқты кәсіптер болып табылады; қарым-

ОҢТҮСТІК ҚАЗАҚСТАН MEDISINA AKADEMIASY «Оңтүстік Қазақстан медицина академиясы» АҚ		SOUTH KAZAKHSTAN MEDICAL ACADEMY АО «Южно-Казакстанская медицинская академия»
«Мейіргер ісі-2» кафедрасы		044-80/11 ( )
Дәріс кешені		24 беттің 24 беті

қатынастың бұл түрі заттарды сатып алуға және жинақтауға деген шамадан тыс құмарлық түрінде ауыр формаларды қабылдауы мүмкін, "заттық" деп аталады:

- психологиялық тұрғыдан ең бай және күрделі болып табылатын "адам-адам" схемасы бойынша қарым-қатынас. Қарым-қатынастың бұл түрі ерекше руханилықпен, динамизммен, жандылықпен ерекшеленетіндіктен, оны кейде адамға қол жетімді ең жоғары сән-салтанат деп атайды.

Бірақ қарым-қатынастың ең үлкен қиындықтары қарым-қатынастың сол формасымен байланысты.

Қарым-қатынас мотивтері.

Қарым-қатынасты ынталандыратын мотивтер әртүрлі болуы мүмкін, өзімшілдіктен манипуляциялықтан альтруистік-риясыз. Басқа адамдармен қарым-қатынас орнату арқылы адам үстемдік етуге, әсер етуге, мейірімді және мейірімді адамның имиджін сақтауға және т.б. ұмтылуы мүмкін, алайда қарым-қатынаста жүзеге асырылатын ең маңызды адам қажеттіліктері аффилиирлену (сенімді қарым-қатынас) қажеттілігі және альтруизм қажеттілігі (басқаларға қамқорлық жасау қажеттілігі) болып саналады.

Қарым-қатынаста өзара байланысты үш тарап бар:

1. Қарым-қатынастың коммуникативті жағы-адамдар арасында ақпарат алмасу (ақпараттық функция).
2. Интерактивті жағы-адамдар арасындағы өзара әрекеттесуді ұйымдастыру. Мысалы, әрекеттерді үйлестіру, функцияларды бөлу немесе әңгімелесушінің көңіл-күйіне, мінез-құлқына, сенімдеріне әсер ету қажет (реттеуші функция).
3. Қарым-қатынастың перцептивті жағы қарым-қатынас серіктестерінің бір-бірін қабылдау процесін және осы негізде өзара түсіністік орнатуды (қарым-қатынастың коммуникативті функциясы) қамтиды.

4. 4. Иллюстрациялық материалдар: 15-20 слайд

4. 5. Әдебиеттер:

1. Островская И.В. «Психология». Медициналық училищелер мен колледждерге арналған оқулық. М., «ГЭТАР-Медиа», 2006.
2. Н.Д. Лакосина. «Медициналық психология» -М., АКАДЕМА, 2008
3. В.Ф. Матвеев «Медициналық психологиядағы этика және деонтология негіздері»
4. Асимов М.А. «Коммуникативтік дағдылар»: оқулық/Асимов М.А., Нұрмағамбетова С.А., Игнатъев Ю.В. ҚРДСМ С.Ж. Асфендияров атындағы ҚҰМУ. Алматы: Эверо, 2009.
5. Ильин Е.П. Қарым-қатынас жасау және тұлға аралық қарым-қатынас жасау психологиясы. – СПб: Питер, 2009.

Қосымша әдебиеттер:

1. Карвасарский Б.Д. «Клиникалық психология». Ұлттық медициналық кітапхана. СПб, 2004.
2. Полянцева О.И. Орта медициналық мекемелерге арналған психология. –Ростов на Дону, Феникс, 2004.
3. Психологиялықтестілерэнциклопедиясы. М., ТЕРРА-кітап клубы, 2000.
4. Петрова Н.Н. Медицина мамандарына арналған психология-М., АКАДЕМА, 2006.
5. Психология. Оқулық. Жауапты редактор А.А. Крымов-М., «Прспект», 2004.
6. Романова Н.Н., Филипов А.В. Сөздік. Сөйлеу қатынасының мәдениеті: этика, прагматика, психология-Москва, 2009.

4. 6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс)

1. Тұлғааралық қатынастар.
2. Байланыстың негізгі функциялары.